№ 170 ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 15 **1899** ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 15 № 170

ՔՍԱՆԵՕԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվան 6 րուբ. Առանձին համարները 5 կօպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція „Мшакъ". Կամ Tiflis, Rédaction „Mschak".

Տելեֆօն № 253.

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ը ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կօպէկ.

Տելեֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ժամանակ է սթափվել.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Մամուլ. Նամակ Կարսի գաւառից. Նամակ Ալեքսանդրապոլից. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Նամակ Եգիպտոսից. Նամակ Պարսկաստանից. Արտաքին լուրեր.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Ինչ է գեղարուեստը։

ԺԱՄԱՆԱԿ Է ՍԹԱՓՎԵԼ

—

Անկասկած, թէ Կովկասի և թէ Հարաւային Պարսկաստանի առևտրական և վաճառականական ասպարէզում հայերը առաջնակարգ և նշանաւոր դեր են խաղում։ Սակայն այդ երկու երկիրների առևտրական կեանքը մօտիկուց ուսումնասիրողը չէ կարող չը նկատել մի երևոյթ, որ ցոյց է տալիս, թէ հայը զուրկ է ինքնուրոյն նախաձեռնող ոգուց և նոյն իսկ առևտրական մրցութեան ասպարէզում աւելի պահպանողական, աւանդապահ է, քան սովորաբար կարծում են։

Ամբողջ Արևելքի առևտուրը, սկսած միջին դարերից, գտնվում էր Պարսկաստանի (որի մի մասն էր կազմում և Անդրկովկասը) հայերի ձեռքում։ Հայ դրամատէրերը փոխադրում էին Արևմուտք, գլխաւորապէս Վենետիկ և Միջերկրական ծովի նաւահանգիստները, Արևելքի բոլոր արտադրութիւնները։ Նրանք իրանք ուղղակի արտադրող չէին հանդիսանում այդ երկիրներում, այլ նպաստում էին արտադրողներին՝ շահաւէտ կերպով վաճառելու իրանց արտադրութիւնները։ Այն ժամանակի խառնակ, անհանդարտ և անապահով քաղաքական պայմանները, հալածանքները թոյլ չէին տալիս հայ դրամատէրերին՝ սկսել բուն երկրի, հայրենիքի մէջ զանազան արդիւնաբերական ձեռնարկութիւններ, հաստատել գործարաններ, շահագործել երկրի բնական հարստութիւնները, մի խօսքով ուղղակի արտադրող-արդիւնաբերող ոյժ հանդիսանալ։

Մեր խօսքը, ի հարկէ, հայ հողագործ դասակարգի մասին չէ, որն ամեն տեղ, չը նայելով ամենաաննպաստ պայմաններին, քաղաքական անապահով վիճակին, հաւատարիմ է մնացել մայր հողին և մշտապէս արտադրող-արդիւնաբերող տարր է հանդիսացել իր բնակած երկրում։

Մեր խօսքը դրամատէր և առևտրական դասակարգի մասին է, որն անցեալ դարերում ստիպված էր կատարել լոկ փոխադրող—միջնորդի դեր, պարապել արտաքին վաճառականութեամբ և հնարաւորութիւն չունէր գործադրել իր դրամագլուխները ուղղակի երկրի արդիւնաբերական միջոցները զարգացնելու համար։ Միայն ներկայ XIX-րդ դարում, երբ Ռուսաստանի տիրապետութեան շնորհիւ, մեր երկիրը մտաւ կանոնաւոր և ապահով քաղաքացիական կեանքի մէջ, հայ առևտրական և դրամատէր դասակարգը քիչ-քիչ մտածեց շեղվել իր աւանդական ճանապարհից, գործադրել իր առևտրական և դրամական միջոցները նաև արդիւնաբերական գործի, կամ, ինչպէս ընդունված է ասել, ներքին վաճառականութեան համար. Հայը մտածեց դառնալ նաև ուղղակի արդիւնաբերող և արտադրող ոյժ, շահագործել երկրի բնական հարստութիւնները և չը հանդիսանալ լոկ փոխադրող—միջնորդ ոյժ արդիւնաբերողի և գնողի մէջ։ Այդ համակրելի ձգտման արդիւնք կարող ենք համարել Անդրկովկասում հայերի ձեռքով հիմնված մի քանի արդիւնաբերական հաստատութիւնները և գիւղատնտեսական ձեռնարկութիւնները, բայց, պէտք է ասենք, որ այդ ձգտումը ցանկալի ծաւալ և տարածումն չէ ստացել, իսկ Պարսկաստանի հայերի մէջ բոլորովին սաղմային վիճակի մէջ է գտնվում։

Յայտնի է, որ ամբողջ Պարսկաստանի առևտուրը օտար երկիրների հետ գտնվում էր առաջ ամբողջովին, իսկ այժմ, գլխաւորապէս, հայերի ձեռքում։ Դրա հետ սակայն մենք նկատում ենք, որ վերջին քսան տարվայ ընթացքում Պարսկաստանում հիմնվել են մի քանի գործարաններ—շաքարի, կտաւի, թելի, լուցկիի, ծխախոտի, և այդ բոլոր ձեռնարկութիւնների հեղինակները եւրոպացի վաճառականներ և դրամատէրերն են։ Պարսկաստանի հարուստ հանքերի շահագործութիւնը նոյնպէս եւրոպացիների ձեռքն է ընկել նոյն իսկ այն տեղերում, ուր պղնձի, արծաթի գեղեցիկ հանքերը պատկանում են տեղացի հայ դրամատէրերին և հարուստ վաճառականներին։ Գիլան և Մազանդարան նահանգների ահագին անտառների շահագործութիւնը գտնվում է եկւոր յոյների ձեռքում։ Եւ սակայն հայ դրամատէրերը և վաճառականները Պարսկաստանում ահագին դիւրութիւններ և յարմարութիւններ ունեն արդիւնաբերող և արտադրող ոյժ հանդիսանալու և երկրի բնական ճոխ հարստութիւնները շահագործելու։ Այդ ձեռնարկութիւնները շատ անգամ աւելի շահաւէտ են, քան արտաքին վաճառականութիւնը։

Եթէ հայերը չեն գործում Պարսկաստանում այդ ուղղութեամբ, մենք այդ բացատրում ենք միայն նրանով, որ նրանք չունեն ինքնուրոյն նախաձեռնող ոգի և իբրև պահպանողական տարր, հետևում են աւանդական կարգին։ Ժամանակ է սթափվել։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՄՈՒԼ

—

Եթէ կանանց հարցը այնքան դանդաղ է առաջ գնում, եթէ դեռ շատ շատերն են հաւատում, որ կնոջ համար պէտք է պահպանել միմիայն «սենեակի զարդ» լինելու կոչումը, դրա պատճառներից մէկն այն է, որ կինը իր ստացած կրթութեամբ չէ կարողանում ցոյց տալ իր մտաւոր կարողութիւնները։ Կնոջ համար բացված է կրթութեան մի այնպիսի ասպարէզ, որ միայն «զարդ»-ի հասկացողութեան է մօտեցնում. գործնական կեանքի մէջ նա չունի բաւականաչափ պաշար, որ կարողանայ ապրել անկախ աշխատանքով. մի քանի պաշտօններ կան նրա առաջ, այդ պաշտօններն էլ կամ չափազանց աղքատիկ միջոցներ են հայթայթում, կամ կապված են այնպիսի ծանր պայմանների հետ, որ մի կարճ միջոցում քայքայում են կնոջ ոյժերը, յուսահատեցնում են նրան։ Մի կին կարող է շատ լաւ կրթութիւն ստանալ, շատ լեզուներ սովորել. բայց ինչ օգուտ դրանից, երբ այդ կրթութիւնը վերացական է, չունի րէալական հիմքեր, դրված է այնպէս, որ աւելի զարդ դառնալու յատկութիւնն ունի, քան կեանքի մէջ յենարան, առաջնորդ դառնալու, մի ապահով, պատուաւոր դիրք ստեղծելու յատկութիւններ։ Այդ է պատճառը, որ կանանց կրթութեան մէջ վերջին ժամանակները մտնում է մի փոփոխութիւն, որի նպատակն է մօտեցնել ընքոյշ սեռը կեանքի պահանջներին, տալ նրան գործունէութեան, ապրուստի աւելի գործնական միջոցներ։ Մի կողմ թողնենք բարձրագոյն մասնագիտական դպրոցները, որոնք կնոջ համար բաց են անում բժշկութեան, փաստաբանութեան ասպարէզը։ Դրանք առ այժմ այնքան քիչ են, որ մատչելի չեն բազմութեան։ Ժողովրդի անապահով դասակարգերի համար էլ բացվել են գործնական իգական դպրոցներ. այսպէս, յայտնի է, որ կան առևտրական դպրոցներ կանանց համար։ Բայց ամենից համակրելին գիւղատնտեսական դպրոցների միտքն է։ Այս առիթով «Тиф. Лист.» լրագիրը հետևեալ արդարացի նկատողութիւններն է անում.

Հողագործ դասակարգին պատկանող երիտասարդութիւնը, որ ուսում է առնում, կտրված է իր հողից։ Նա անգիր է անում քերականական կանոնները, մաթեմատիկական ձևերը և տարվայ մեծ մասը ապրելով քաղաքում, մոռանում է գիւղատնտեսական ամենատարրական տեղեկութիւնները։ Կարելի՞ է այդպիսի երիտասարդ սերունդից սպասել օգնութիւն խաւարի մէջ խարխափող գիւղացու համար, երբ այդ սերունդը ինքն է կարօտ խնամակալութեան։ Գիւղացուն տգիտութեան խաւարից հանելու, առանց մի կտոր հացի մնալու մշտական վտանգից ազատելու համար հարկաւոր է մի բան. դպրոցներ, դպրոցներ դպրոցներ, որոնք յարմարեցրած կը լինեն կովկասեան բնութեան և կովկասեան կեցութեան։ Այդ բանը ըմբռնել են այժմ և կառավարչական բարձր շրջաններում, իսկ երկրագործութեան մինիստրութիւնը մեծ յոյսեր է դնում կանանց գիւղատնտեսական կրթութեան վրա, որպէս մի լծակի վրա, որ բարձրացնէ գիւղատնտեսութիւնը։ Այս տարի բացված են մի քանի իգական դպրոցներ, որոնք ունեն երկրագործական դպրոցների ծրագիրը։ Բայց Կովկասում չը կայ մի հատ դպրոց, ուր կինը, որ այնքան մօտիկ է բնութեան օջախին, կարողանար գիւղատնտեսական կրթութիւն ստանալ։

Գիւղատնտեսական կրթութիւն. ինչ օգուտներ կը տայ նա մեզ։

Կինը, ինչպէս մայր, ինչպէս տնտես, ունի վճռական ազդեցութիւն և կը ստեղծէ երիտասարդ սերունդների մէջ սէր դէպի գիւղատնտեսական աշխատանքը. Նա կը հաղորդէ իր երեխաներին գիտութիւնների այն պաշարը, որ դուրս է բերել գիւղատնտեսական դպրոցից։ Կինը աւելի մատչելի է գիւղացիների համար և չի մերժի հաղորդել իր իմացածը նրանց, որոնք կարօտ են գիտութեան։

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԻՆՉ Է ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԸ

(Ըստ Տէնի)

—

Այն յօդուածների շարքը, որ առաջարկում ենք «Մշակի» ընթերցողների ուշադրութեան, քաղուածք է յայտնի ֆրանսիացի մտածող, քննադատ և պատմաբան Իպպոլիտ Տէնի (1828—1893) «Գեղարուեստի փիլիսոփայութիւն» գրքի առաջին ընդհանուր մասից։

Հեղինակի՝ փայլուն ոճով արտայայտած խորիմաստ դատողութիւնները և հանճարեղ դիտողութիւնները չեն խանգարի, համոզված ենք, ընթերցողներին նկատել նրա ծայրայեղ և միակողմանի մատերիալիստութիւնը։

I

Գեղարուեստական երկը,—մի նկար, մի արձան, մի ողբերգութիւն,—առանձնացած, կըղզիացած բան չէ։

Ամենից առաջ նա մասն է կազմում հեղինակող արուեստագէտի ամբողջ գործունէութեան։ Եթէ վերցնենք մի արուեստագէտի զանազան երկեր, կը գտնենք նրանց մէջ նոյնպիսի նմանութիւն, ինչպէս միևնոյն հօր զանազան զաւակների մէջ։ Իւրաքանչիւր արուեստագէտ ունի իր յատուկ ոճը, որ նկատվում է նրա բոլոր երկերի մէջ։

Բայց ինքը, արուեստագէտն էլ, իր ամբողջ գործունէութեամբ, նոյնպէս կղզիացած բան չէ։ Նա էլ մասն է կազմում իր երկրի և իր ժամանակվայ արուեստագէտների ամբողջ դպրոցի։ Օրինակ, Շէքսպիրի շուրջը, որ առաջին հայեացքից թւում է երկնքից իջած մի հրաշալիք կամ այլ աշխարհից ընկած շանթաքար, մենք գըտնում ենք տասնեակ գերազանց թատերգակներ, որոնք գրում էին նոյն ոճով և նոյն ոգով, ինչ որ նա։ Նրանց թատերական գրուածքները նոյն բնաւորութիւնն ունեն, ինչ-որ Շէքսպիրինը. դուք կը գտնէք այնտեղ նոյն բռնաբարոյ և ահռելի հերոսները, նոյն արիւնալի և անակնկալ լուծումները, նոյն յանկարծական և անզուսպ կրքերը, նոյն յախուռն, տարօրինակ, ծայրայեղութիւններով լի և շքեղ ոճը, նոյն ազնիւ և բանաստեղծական նրբազգացութիւնը դէպի գիւղական տեսարանները և բնութեան գեղեցկութիւնները, նոյն խորագին սիրող և քընքոյշ կանանց տիպերը։—Նմանապէս Ռուբէնսը թւում է եզակի մի անձնաւորութիւն՝ առանց նախորդների և առանց յաջորդների։ Բայց գնացէք Բելգիա, մտէք այնտեղի եկեղեցիները և կը տեսնէք մի ամբողջ խումբ նկարիչների, որոնք, չը նայելով իրանց անձնական առանձնայատկութիւններին, բոլորն էլ նոյն ոգով էին հասկանում նկարչութիւնը։ Ռուբէնսի նման նրանք էլ սիրում էին նկարել փարթամ և քաջառողջ մարմին, ճոխ և սարսռագին տրոփիւնը կեանքի, արիւնաւէտ և զգայուն միսը, որ փըթթազարդ պատում է կենդանի արարածի մակերևոյթը, իրական տիպեր և յաճախ անասնաբարոյ տիպեր, յափշտակութիւնը և թափը ազատ շարժումների, շքեղ պաստառներ՝ շողանշոյլ և ժապաւինազարդ, փողփողումը ծիրանիի և կերպասի և պերճութիւնը ծփուն և բազմածալ հանդերձների։

Սակայն արուեստագէտների այդ դպրոցը, այդ խումբը, ինքը պարունակվում է մի աւելի ընդարձակ ամբողջութեան մէջ, որ է նրա շըրջապատող աշխարհը։ Արուեստագէտների բարքերի և մտքերի դրութիւնը նոյնն է, ինչ որ հասարակութեանը. Նրանք կղզիացած մարդիկ չեն։ Միայն նրանց ձայնն ենք լսում մենք այժմ դարերի անհուն տարածութեան միջից, բայց այդ որոտագոչ ձայնի հնչիւնների մէջ, որոնք երերալով հասնում են մեր ականջին, մենք որոշում ենք մի մրմունջ և կարծէք մի համասփիւռ խուլ շշունջ, անհուն և բազմադիմի վեհ ձայնը ժողովրդի, որ ձայն էր պահում նրանց շուրջը։ Հէնց այդ ներդաշնակութիւնն էր նրանց մեծութեան պատճառը։

Վերցնենք, օրինակի համար, սպանիական մեծ դարաշրջանը, որ տևում է XVI-րդ դարից մինչև XVII-րդի կէսը. մեծ նկարիչների՝ Վէլասկեսի, Մուրիլլիոյի, Սուրբարանի դարաշրջանը. մեծ բանաստեղծների՝ Լոպէ դէ Վէգայի, Կալդէրոնի, Սէրվանտէսի դարաշրջանը։ Սպանիան այդ շրջանում ամբողջովին միապետական էր և կաթոլիկ. նա յաղթում էր տաճիկներին Լէպանտոյում, նա մուտք էր գործում Աֆրիկա և սակաւ առ սակաւ հաստատվում այնտեղ, նա կռիւ էր մղում բողոքականների դէմ Գերմանիայում, հալածում էր նրանց Ֆրանսիայում և յարձակվում նրանց վրա Անգլիայում, նա քրիստոնեայ էր դարձնում և նուաճում Նոր Աշխարհի կռապաշտներին, նա արտաքսում էր իր սահմաններից հրէաներին ու մաւրերին, նա զտում էր իր սեփական հաւատը աուտոդաֆէներով ու հալածանքներով, նա վատնում էր անհաշիւ և բազմատեսակ խաչակիր արշաւանքներում իր Ամերիկայի նաւատորմերը, զօրքերը, ոսկին ու արծաթը, իր զաւակների թանկագին արիւնը և իր սեփական սրտի կենսական արիւնը՝ այնպիսի մոլեռանդութեամբ, որ դարուկէս անցած ուժասպառ ընկաւ Եւրոպայի ոտքերի տակ, բայց և այնպիսի ոգևորութեամբ և այն աստիճան ազգային նախանձայուզութեամբ, որ նրա հպատակները մի բաղձանք էին զգում միայն—փառաւորել կրօնն ու արքայական իշխանութիւնը իրանց անպայման հընազանդութեամբ և կազմակերպել եկեղեցու և գահի շուրջը մի ստուար դաս ուղղահաւատների, քաջամարտիկների և երկրպագուների։

Այդ հաւատաքննիչների և խաչակիրների միապետութեան մէջ, որոնք պահպանել էին միջին դարերի ասպետական զգացմունքները, մըռայլ կրքերը, վայրագութիւնը, անհանդուրժողութիւնը և միստիկականութիւնը, ամենամեծ արուեստագէտները նրանք էին, որոնք վերին աստիճանի օժտված էին իրանց շրջապատող հասարակութեան ձիրքերով, զգացմունքներով և կրքերով։ Այդ շրջանի բանաստեղծներից ամենահռչակաւորները, նոյն-իսկ Լոպէ-դէ-Վէ-

Այդ ինքն ըստ ինքեան։ Բայց յօդուածագիրը մոռանում է, որ գիւղատնտեսութիւնը կը դառնայ մեր կանանց համար մի առողջ, անկախ աշխատանքի ասպարէզ։ Բնութիւնը այն միջավայրն է, որ տալիս է մարդուն ոյժ, տոկունութիւն, որ վերանորոգում է քայքայված մարդկութիւնը։ Գիւղատնտեսութիւնը, իբրև բնութեան հետ կապված և բնութեան ծառայող մի գիտութիւն, իւրաքանչիւր ժողովրդի բարօրութեան հիմքն է։ Որքան այդ հիմքը ամուր և անսասան կը լինի, եթէ նրա վրա աշխատողը լինի և կինը, ընտանիքի այդ հոգին։ Ժամանակակից ընտանիքը քայքայվում է, որովհետև կինը գնալով աւելի և աւելի հեռանում է իր կոչումից, աւելի և աւելի կորցնում է այն հասկացողութիւնները, որոնք կապված են մի մօր, մի ինքնաճանաչ, հասկացող մարդու հետ. նա կեանքը անց է կացնում մօդային պահանջներին բաւարարութիւն տալու մշտական հոգսերի մէջ, երեխաների դաստիարակութիւն, տնարարութիւն, հասարակական գաղափարներ, գործ և այլ մարդկային պարտաւորութիւններ կորցնում են նրա համար իրանց ամբողջ նշանակութիւնը։ Պաճուճանք, թանգագին քարեր, ոսկի, անմիտ զրոյցներ, ցիմար կօմպլիմէնտներ, կոպիտ կավալերների մի ամբողջ վոհմակ, թամբասանք և քմահաճոյք—ահա նրա իդէալները։ Այդ հիւանդոտ, սպանիչ դրութիւնից դուրս բերել կարող է բնութիւնը, երբ նա կը սկսէ դասեր տալ կնոջը, կրթել նրան, յամառ աշխատաւորի աշխոյժը թափել նրա երակների մէջ։ Այստեղից արդէն պարզ է, թէ որքան անձնական և հասարակական օգուտներ կարող է տալ գիւղատնտեսական կրթութիւնը. աւելորդ է նոյն իսկ յիշել, որ դա կը լինի բարոյական և տնտեսական վերածնութեան մի հզօր դրդիչ և ղեկավար…

ՆԱՄԱԿ ԿԱՐՍԻ ԳԱՒԱՌԻՑ

Ղարաղալա գիւղ, սեպտեմբերի 7-ին

Կալը-կուտը մեր գիւղում էս վերջացաւ։ Ուրիշ տարիների այս ժամանակը դեռ հունձն անգամ վերջացած չէր լինում։ Այժմ ինչպէս վերջացած չը լինի, քանի որ ամբողջ գարունը և ամառը անցաւ և մի կաթիլ անձրևի երես չը տեսանք, չը հաշուած այն մի երկու անձրևները, որ մայիս ամսին եկան և հազիւ միայն գետնի երեսը թրջեցին։

Չը նայած, որ մեր գիւղը բաւական բարձր դիրք ունի և ուրիշ տարիներում այս ժամանակը գետինը դեռ կանաչով էր ծածկված լինում, այժմ միայն մերկ անապատի դիրք ունի։ Աղբիւրների ջրերն անգամ համարեա չորացել են։ Սարերում խոտ չէ մնացել, եղածն էլ այնքան չորացել և խանձվել է, որ երբ ոտքդ կոխում ես, փոշու նման փշրվում է։ Իսկ ամպի նշոյլ դեռ մինչև այժմ էլ չէ երևում։ Եթէ պատահում է, որ երկնքի երեսին մի փոքր ամպ է երևում, մէկ էլ տեսար այնպիսի մի սաստիկ քամի է բարձրանում, որ մի րօպէի մէջ ամպի հետքն անգամ չէ մնում։

Տարին, մի խօսքով, կատարեալ անբերրի էր. Նրա պատճառներից մէկն էլ պէտք է համարել հարաւային տաք քամին, որ ամբողջ յունիս ամսին չարունակ փչում էր և ժամանակից առաջ չորացրեց թէ խոտը և թէ հացաբոյսերը։ Եթէ չը լինէր այդ քամին, գուցէ անբերրիութիւնը այնքան էլ սուր կերպարանք չը ստանար։ Իսկ անբերրիութիւնը այժմ արտայայտվում է այսպէս. շատերը հազիւ իրանց ցանած սերմացուն ստացան, բայց կան և շատերը, որոնց ձեռքը այդ էլ չընկաւ։ Այժմ գարու պուդը ծախվում է 60—65 կոպէկ, իսկ ցորենը 1 ր. 20 կոպէկով։

Իր ժամանակին անձրև չը գալով, խոտ բոլորովին չեղաւ. այն տեղերում, որտեղից անցեալ տարիներում 6—7 սայլ խոտ էին ստանում, այս տարի հազիւ մի սայլ էր ստացվում։ Դարձեալ անձրև չը լինելու պատճառով հացաբոյսերը շատ կարճ մնացին և ցաւալի էր տեսնել այն գիւղացիների դրութիւնը, որոնք իրանց և իրանց անասունների համար քիչ կերակուր ճարելու նպատակով արևի կիզիչ ճառագայթների տակ, առաւօտից մինչև երեկոյ, ձեռքերով պոկում էին արտը։ Այսպիսով ուրեմն, այժմ գիւղացու մտածմունքի առարկան իր անասունների հոգսն է։ Ով ապրել է գիւղում, նրա համար այս խնդիրը շատ պարզ է. գիւղացու ամբողջ տնտեսական խնդիրը պտտվում է նրա անասունների շուրջը։ Հաշուած է, որ այսպիսի տարիներում անասունի պահելը իր տիրոջ վրա նրա արժէքի կրկնապատիկն է նստում, բայց չը նայած դրան, նա կրկին պահում է և ինչ անի, որ չը պահէ. չէ՞ որ գարնանը նոյն անասունն է, որ իրան թև ու թիկունք պիտի լինի։ Ահա թէ ինչու շատ տեղերում աւելի հեշտութեամբ տան իրեղէնն են ծախում, քան իրանց սիրած անասունը։ Եւ ինչ գին ունի այժմ շուկայում անասունը. 50—60 րուբլի արժեցող եզը այժմ 20—30 րուբլի հազիւ արժէ։ Այս բոլորի հետ միասին մի բարեբաղդութիւն է, որ անասունի ցաւ չը կայ, եթէ այդ էլ լինէր, այն ժամանակ ամենայն ինչ կատարեալ կը լինէր։

Եղբարք Աբաղեանները, ի յիշատակ իրանց հանգուցեալ հօր, նուիրեցին գիւղիս միդասեան տարրական դպրոցին 100 րուբլի, որի տոկոսը պէտք է գործադրվի դպրոցի պէտքերի համար, իսկ դրամագլուխը պիտի մնայ անձեռնմխելի մինչև այն ժամանակ, երբ կիրականանայ դպրոցը միդասեանից երկդասեան դարձնելու միտքը, որ բաւական հասունացել է և գուցէ շատ չի քաշի և կիրականանայ։ Մեր միդասեան տարրական դպրոցում սովորում են 60-ի չափ երկու սեռի մանուկներ. նրա ծախսը բացառապէս գիւղը ինքն է հոգում։ Աբաղեանների վարմունքը կատարելապէս հասկանալի է և շնորհակալութեան արժանի. ցանկալի է, որ ուրիշներն էլ հետևեն նրանց բարի օրինակին։

Ա. Փ.

ՆԱՄԱԿ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐՕՊՕԼԻՑ

Սեպտեմբերի 10-ին

Մի ժողովրդի բարեկեցութիւնը կախված է նրա մաքրասիրութիւնից. որքան ժողովուրդը մաքրասէր լինի՝ այնքան այդ ժողովրդի մէջ քիչ կը պատահեն զանազան տարափոխիկ հիւանդութիւններ. դրա հակառակ, որքան մի ժողովուրդ կեղտոտ, անմաքուր կեանք վարէ՝ այնքան էլ կը տուժէ, զոհ լինելով զանազան ցաւերի և հիւանդութիւնների։ Այդ այնքան պարզ է, որ խօսք անգամ հարկաւոր չէ աւելացնել։ Բայց մեր անբախտ Ալէքսանդրօպօլի համար մաքրութիւնը համարվում է շռայլութիւն։

Գաւառապետների օրով մեր քաղաքը ունէր գոնէ մի յանձնաժողով, որ հսկում էր քաղաքի մաքրութեան վրա. կային 18 վարձված ֆուրգօններ, որոնք ամեն օր կեղտոտութիւնը տանում էին քաղաքից դուրս, և այդպիսով քաղաքի փողոցները մաքուր էին. գոնէ մարդ կարող էր ազատ շունչ քաշել։ Բայց այժմ, այսպիսի չոր ամառը, մեր փողոցները ո՛չ ջրվում են, ոչ մաքրվում։ Եթէ տասը մարդ մաքրասէր լինի՝ դրա դէմ հարիւրը անտարբեր են։ «Մէկ է, թող աղտոտ լինի», մտածում են մեր պատուելի քաղաքացիները և ահա այս անբախտ քաղաքում ապրելը դառնում է անկարելի։ Փողոցներում աղբ, փոշի, բակերը, կտուրները աղբ, և մենք զարմանում ենք, թէ ինչու մեր քաղաքում, որ լաւ կլիմայ և ջուր ունի, դարձեալ շատ են զանազան տարափոխիկ ցաւեր։—Ի՞նչու. որովհետև մեր քաղաքը մաքրութիւնը աւելորդ շռայլութիւն է համարում. «Թող մարդիկ մեռնեն, միայն թէ փող քիչ գնայ»—այդպէս են մտածում մեր խելօք մարդիկ։

Եւ մենք զարմանում ենք, թէ ինչ հարկ կար ֆուրգօնները վերջացնելը. ո՞ւր պէտք է թափեն ամենօրեայ կեղտը, և վերջապէս այս անմաքրութեան հետևանքը ո՞ւր կը հասցնէ մեր հասարակութիւնը։ Մենք խորհուրդ ենք տալիս կրկին վարձել ֆուրգօններ, որ ամեն օր պարտաւորված լինեն քաղաքը մաքրել, և այդպիսով գոնէ սովորեցնեն մեր անտարբեր քաղաքացիներին մաքրասիրութիւն։ Լաւ է քաղաքը փողով տուժէ, քան թէ զոհ լինի տարափոխիկ հիւանդութիւնների։ Երջանիկ ապրելու առաջին պայմանը մաքրութիւնն է։

Շիրակեցի

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

«Кавказъ» լրագրին հաղորդում են, որ ներքին գործերի մինիստրութիւնը տեղեկացրեց Կովկասի կառավարչապետին, թէ մինիստրութեան կողմից արգելքներ չը կան կառուցանելու Թիֆլիսում, Դվօրցօվայա փողոցի վրա, ս. Գէորգ անունով Տափի-Թաղի հայ-լուսաւորչական նոր եկեղեցի, հնի տեղ։

—

Ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութիւնը, ինչպէս հաղորդում է «Новое Время» լրագիրը, մտադրութիւն ունի յատուկ պաշտօնեաներ ուղարկել Կովկաս և Թուրքեստանի երկիրը՝ տեղի վրա ծանօթանալու համար ուսումնարանական գործի դրութեան հետ այլազգի ազգաբնակութեան մէջ։

—

Շուտով Բագւում բացվելու է «Դօնի կալուածական» բանկը, որի բաժանմունքը արդէն գտնվում է Պետրովսկ քաղաքում։ Այդ բանկը փոխատուութիւններ կը տայ հողերի և տների դիմաց։

—

Այս օրերս կը կայանայ Թիֆլիսի առևտրական դպրոցի հոգաբարձական խորհրդի նիստը։ Այդ նիստում, ինչպէս հաղորդում է «Тифлисскій Листокъ» լրագիրը, կը քննվեն դպրոցի համար շինութիւն վարձելու և դիրէկտորի պաշտօնի համար կանդիդատ ընտրելու հարցերը։ Ուսումնարանը պէտք է բացվի 1900 թւի յունվարից։

—

Սեպտեմբերի 13-ին Թիֆլիսում վախճանվեց Կովկասի քաղաքացիական վարչութեան բժշկական մասի կառավարիչ բժշկապետ Սմիրնով։

—

Նոր-Բայազէտի գաւառի ՎԵՐԻՆ-ՂԱՐԱՆԼՈՒՂ գիւղից մեզ գրում են. «Ամենքին յայտնի է գիւղական քահանայի աղքատութիւնը։ Նոբերս վախճանվեց, քառասունքի մէջ, առանց պատարագ անելու, Ներքին-Ադիաման գիւղի նորընծայ քահանայ Սեդրակ Տէր-Գրիգորեան։ Խեղճը 7—8 տարի էր, որ չարաչար տանջվում էր քահանայ դառնալու համար. 40 օր սրանից առաջ հազիւ թէ ձեռք բերեց այդ պաշտօնը, բայց մեռաւ, թողնելով անմխիթար կացութեան և խիստ աղքատութեան մէջ բազմանդամ ընտանիք։ Բայց քահանայութիւն ստանալու համար խեղճը, ինչպէս ասում են, ծախսել է 300—400 րուբլի։ Տխուր է ընդհանրապէս մեր վիճակի քահանաների կացութիւնը. տգիտութեան հետ նրանցից անբաժան ընկեր է նաև աղքատութիւնը։ Այդ դրութիւնը նկատի առնելով, արդեօք մեր հոգևոր հայրերը չէ՞ին կամենայ իրանց ստացած «աջահամբոյրը» վերադարձնել վախճանված նորընծայի աղքատ ընտանիքին»։

—

ՂԶԼՉԱԽՉԱԽ գիւղից մեզ գրում են. «Շիրակեցիների մէջ մի վատ սովորութիւն է դառել՝ հացի և խոտի դեզեր կրակելը, մանաւանդ Բաշշօրագեալ գիւղում օր չի լինի, որ մէկի խոտը, կամ միւսի մարագը չը վառեն, այդպէսով են միմեանց վնասում»։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԵԳԻՊՏՈՍԻՑ

Ալէքսանդրիա, սեպտեմբերի 1-ին

Եգիպտոսի հայ մեծամեծները և անոնց սեղանին փշրանքները լափլիզող քանի մը ցածոգի սորուկները ոգւով չափ հակառակ են այս երկրին մէջ հայերէն թերթի մը հրատարակութեան։ Այս անձերը, որոնց ամբողջ զարգացումը քանի մը օտար լեզուներ քաջավարժ խօսելու ու գրելու մէջ կը կայանայ, կը վախնան հայ մամուլին գոյութենէն, սա պատճառով, որ կըրնայ իրենց հանրային պաշտօնավարութեան թերի կողմերը քննադատութեան ենթարկել։ Ամիրայական հին դրութեան երկիւղած առաքեալներ, կը պահանջեն, որ հանրային կարծիք մը չի գոյանայ իրենց գործերուն շուրջը և կը սիրեն ուրանալ ողջամիտ անհատներու իրաւունքը՝ ազգային-եկեղեցական ընթացիկ կամ ընդհանուր գործերու քննողական մասնակցութեան մէջ։ Հայ կեանքին, հայ լեզուին, հայ բարքերու բնաշրջումին գերազանցապէս անհմուտ, անուշադիր մինչև իսկ քաղաքակրթութեան յա-

---

գան և Կալդէրօնը, եղել են արկածախնդիր զինուորներ, Արմադայի *) կամաւորներ, մենամարտիկներ և սիրահարներ՝ նոյնքան հոգեզմայլիկ և միստիկ սիրոյ մէջ, որքան աւատական (ֆէօդալական) ժամանակների բանաստեղծներն ու դոնքիշօտները, և ջերմ կաթօլիկներ ու այն աստիճան խանդավառ, որ նրանցից մէկը իր կեանքի վերջում դառնում է ինկվիզիցիայի պաշտօնեայ, միւսները՝ քահանայ, իսկ ամենահռչակաւորը նրանց մէջ՝ Մեծ Լօպէն ուշաթափվում է պատարագելիս, մտածելով Քրիստոսի չարչարանքների մասին։

Ինչ ազգի պատմութիւն և պատմութեան ինչ շրջան էլ վերցնելու լինենք, ամենուրեք կը գտնենք նոյն տեսակ օրինակներ՝ արուեստագէտի և իր ժամանակակիցների մէջ հաստատված կապի և ներդաշնակութեան, այնպէս որ կարելի է հաստատ եզրակացնել, որ արուեստագէտի ճաշակն ու տաղանդը հասկանալու համար պէտք է ուսումնասիրել նրա ժամանակակից հասարակութեան մտքերի և բարքերի ընդհանուր դրութիւնը։

Այդտեղ նոյնն է, ինչ որ արտաքին բնութեան մէջ։ Եթէ հարաւից դէպի հիւսիս գնալու լինենք, մենք կը նկատենք, որ երբ մտնում ենք մի որոշ գօտի, սկսվում է առանձին տեսակ մշակութիւն և առանձին տեսակ բուսականութիւն, նախ՝ հալուէ ու նարնջենի, մի քիչ անց՝ խաղող կամ ձիթենի, յետոյ կաղնի կամ վարսակ, աւելի ևս հեռու՝ եղևին և վերջապէս մամուռ ու քարաքոս։ Իւրաքանչիւր գօտի ունի իր սեփական մշակութիւնը և իր սեփական բուսականութիւնը. նրանք երկուսն էլ սկսվում են գօտու սկզբում և վերջանում նրա վերջում. երկուսն էլ կապ ունեն նրա հետ։ Նա է նրանց գոյութեան պայմանը։ Իսկ ինչ է գօտին, եթէ ոչ մի տեսակ բարեխառնութիւն, ջերմութեան և խոնաւութեան մի որոշ աստիճան։

Ինչպէս կայ ֆիզիքական բարեխառնութիւն, որ իր փոփոխութիւններով որոշում է բոյսերի այս կամ այն տեսակի երևան գալը, այնպէս էլ կայ բարոյական բարեխառնութիւն, որ իր փոփոխութիւններով որոշում է գեղարուեստի այս կամ այն տեսակի երևան գալը։ Եւ ինչպէս որ բուսեղէնի այս կամ այն տեսակի՝ եգիպտացորենի կամ վարսակի, նարնջենիի կամ եղևինի երևան գալը հասկանալու համար ուսումնասիրում են ֆիզիքական բարեխառնութիւնը, այնպէս էլ պէտք է ուսումնասիրել բարոյական բարեխառնութիւնը, մտքերի և բարքերի ընդհանուր դրութիւնը, որպէս զի հասկանալի դառնայ, թէ ինչու և ինչպէս է երևան եկել գեղարուեստի այս կամ այն տեսակը՝ հեթանոսական քանդակագործութիւնը կամ իրապաշտ նկարչութիւնը, միստիկական ճարտարապետութիւնը կամ դասական գրականութիւնը, հեշտասիրական երաժշտութիւնը կամ գաղափարապաշտ բանաստեղծութիւնը։ Մարդկային հանճարի արտադրութիւնները, ինչպէս և կենդանի բնութեան արտադրութիւնները, միմիայն իրանց միջավայրերովն են բացատրվում։

Գեղարուեստի էութիւնը որոշելու համար պէտք է ուսումնասիրել այդ միջավայրերը, պէտք է հետազօտել ու կատարեալ ճշտութեամբ որոշել բարքերի և մտքերի այն տարբեր դրութիւնները, որոնք առաջացրել են զանազան դարերի և զանազան երկրների այլ և այլ գեղարուեստների ծագումը, զարգացումը, ծաղկումը, փոփոխութիւնները և անկումը։ Այդպիսով միայն կարելի է ստանալ գեղարուեստի կատարեալ մեկնութիւնը, այսինքն գեղարուեստի փիլիսոփայութիւնը, որ և կոչվում է էսթետիկա։

Այդպէս են հասկանում էսթետիկան դրական փիլիսոփայութեան հետևողները։ Այդ էսթետիկան նոր է և տարբերվում է հնից նրանով, որ պատմական ուղղութիւն ունի և ոչ թէ վարդապետական (դօգմատիքական), այսինքն նրանով, որ չէ յօրինում և տալիս պարտադիր կանոններ, այլ հետազօտում է և գտնում եղած օրէնքները։ Հին էսթետիկան նախ սահմանում էր գեղեցիկը և ասում, օրինակ, թէ գեղեցիկը բարոյական իդէալի արտայայտութիւնն է, կամ, օրինակ, թէ գեղեցիկը անտեսանելիի արտայայտութիւնն է և կամ թէ մարդկային կրքերի արտայայտութիւնն է. յետոյ յենվելով դրա վրա, իբրև օրէնսգրքի այս կամ այն յօդուածի վրա, նա արդարացնում էր, դատապարտում էր, կշտամբում էր և ղեկավարում։ Նոր, օբյեկտիվ ուղղութեան հետևողները չեն վերցնում իրանց վրա այդպիսի ծանր պարտականութիւններ և մեծ իրաւունքներ։ Նրանք մարդկային գործերի և մասնաւորապէս գեղարուեստական երկերի վրա նայում են իբրև որոշ տեսակ փաստերի վրա, որոնց առանձնայատկութիւնները պէտք է որոշել և պատճառները գտնել,—էլ աւել ոչինչ։ Նրանց դաւանած էսթետիկան ոչ դատապարտում է, ոչ ներում. նա միայն ցոյց է տալիս և բացատրում է։ Նա չէ ասում ոչ ոքի. «Արհամարհեցէք հօլլանդական գեղարուեստը,—նա շատ կոպիտ է. հաւանեցէք միայն իտալական գեղարուեստին»։ Նմանապէս նա չէ ասում ոչ ոքի. «Արհամարհեցէք գօթական գեղարուեստը, որովհետև նա հիւանդոտ է, և հիացէք միայն յունականից»։ Նա ազատութիւն է տալիս ամեն մարդու հետևել իր անհատական ճաշակին, իսկ ինքը համակրութեամբ է վերաբերվում գեղարուեստի բոլոր ձևերին և բոլոր դպրոցներին, համարելով նրանց այլ և այլ արտայայտութիւններ մարդկային ոգու։ Նրա դատելով, որքան բազմաթիւ լինեն նրանք, այնքան լաւ կը բացայայտեն մարդկային հոգին նորանոր կողմերից։ Նա վարվում է բուսաբանութեան նման, որ հաւասար հետաքրքրութեամբ հետազօտում է մերթ դափնին ու նարնջենին, մերթ կաղնին ու եղևինը։ Նա ինքը բուսաբանութեան նման մի բան է, այն տարբերութեամբ միայն, որ ուսումնասիրում է ոչ թէ բոյսեր, այլ մարդկային երկեր։ Այդպիսով նա հետևում է այն ընդհանուր շարժման, որ մեր դարի վերջում մօտեցնում է բարոյական գիտութիւնները բնական գիտութիւններին։

Տ. Յովհաննիսեան

*) Փիլիպպ II-ի ուղարկած նաւատորմը Անգլիայի դէմ (1588 թ.)։ Տ. Ց.

բաժնով գնացքին, ազգին գործերը կուզեն վարել իրենց հասկցած եղանակովը. հասկնալու եղանակ մը սակայն որ հայկական չըլլալէ զատ, որուն առանձնայատկութիւն մըն ալ չունի. խառնուրդ մը քաոսային, որ մինչև ցարդ ուրիշ բանի չէ ծառայած, բայց եթէ Եգիպտոսի ազգային գործերը ամենատխուր կացութեան մը բերել հասցնելու։

Ինչ որ այս ամենքին մէջ ամենէն ցաւալին է՝ բարոյական նկարագրի գահավէժ անկումն է, որ անցնելով մեծերէն՝ եկած ոսկորին մինչև ծուծը մտած է հասարակ ժողովրդային խաւերուն, իբրև ուղղակի հետևանք կենցաղավարելու և գործելու արդի դրութեան։ Մինչև անգամ այնպիսիներ, որոնք գործէ հասկցողի յաւակնոտ հովեր ունին՝ զուրկ չեն այս բարոյական անկումէն։ Ո՛ և է հանրային, ինչպէս անհատական գործի մէջ, խնդիր չէ այս երկրին մարդոց համար գիտնալ թէ ի՛նչ է իւրաքանչիւրին համոզումը, թէ որն է ուղիղը, որն է սխալը, որն է իրաւացին, որն է անիրաւը, որն է պատշաճը, որն է անվայելը, ասոնց փոխարէն իրենց համար միակ աւագ նշանակութիւն ունեցող խնդիրը, այսօրինակ պարագաներու մէջ, սա է թէ, այս ինչ փաշան, այն ինչ պէյը կամ էֆէնդին ի՛նչ կերպ կը խորհին։—Այդ մեծերուն սըխալիլը կամ հակառակութեան և կիրքի ոգիով գիտակցաբար մոլորիլը նշանակութենէ զուրկ է. բաւական է որ անոնք այնպէս կը խորհին ու կը գործեն, իրենց ստորադասեալներն ալ պարտաւոր են կամայ-ակամայ անոնց հետևիլ, վախնալով որ այդ մեծերը կրնան նիւթապէս կամ բարոյապէս իրենց վնասել. և այս դրութիւնը չըլթայում մըն է բարձրէն մինչև ցածը, քանի անբարոյականացում մը ազնիւ նկարագրի, դրամի և ազդեցութեան բիրտ ուժին տակ։

Հազիւ կարող էք հանդիպիլ դուզնաքեայ անկախ նկարագիրներու՝ ինչպէս ովասիս մը՝ անապատին մէջ, որոնք չեն դանդաղիր պոռացող կամայականութեանց դէմ բողոքել։ Բայց ընդհանուր հոսանքին մէջ անոնց ձայնն ալ կը խեղդվի և ամիրայութիւնը զանոնք երբեմն իսկ կը քշէ կարտաքսէ Նեղոսի հիւրամերժ ափերէն դուրս...։

Իրերու այս վիճակին մէջ դժուար չէ ըմբռնել այն դժկամակութիւնը զոր եգիպտահայք ունին մամուլին դէմ։ Մամուլը իր կոչումին համեմատ պէտք է ձայն բարձրացնէ տիրող անկարգութեանց դէմ, պէտք է անխնայ հարուածէ այն սողունի նկարագիրը, որ արմատացած է հայ տեղացի տարրին մէջ, պէտք է ցնցէ այն մեռելական անտարբերութիւնը, որու մէջ կը քնանայ տեղացիներու ամենաստուար մեծամասնութիւնը, պէտք է ջանը ըլլայ այս գերեզմանցաղութին և զանի փրկէ կորուստէն, որուն իրականացումը, այս ընթացքով, ժամանակի խնդիր մըն է միայն։ Ահա ինչ որ մեր մեծամեծներուն և անոնց մոլորակներուն ահ ու սարսափ կազդէ։

Շիտակ խօսք մը ըսուած է թէ ամեն չարիքէն բարիք մը կը ծնի. այսպէս ալ հայկական կոտորածներու հետևանքով տարբեր տեղերէ հոս հաստատվող գաղթականները ազգայնութեան շունչ մը փչեցին տեղացիներու մեռելատիպ երեսին և փափագեցան քիչ մը կարգ կանոն սորվեցնել մեր պէյ էֆէնդիներուն։ Բայց ահա ամեն կողմէ գանգատներ կը սկսին լսվել։ «Դուք տեղացի չէք, մեր գործերուն ինչո՞ւ կը միջամըտէք, մեր հանգիստը խռովելու եկաք...։» Ա՛խ, պարոններ, ձեր տեղացի հայերը, մ՛ու պարոններ, ձեր սֆինքսի հանդարտութի՛ւնը։ Բայց ըսէք, խնդրեմ, որո՞նք են այն հայերը, որ տեղացի հասարակութիւնը կը կազմեն։ Դուք այն սերունդը չէ՞ք որ երջանկայիշատակ Մուհամմէտ Ալիի օրերէն սկսեալ յաջորդաբար բոլոր խդիվներու բարեացակամ պաշտպանութիւնը և լիաբուռն օժանդակութիւնը վայելած ըլլալով հանդերձ, ձեր ոչինչէն շահած վիթխարի հարստութիւնները զեղխութեան և անառակութեան մէջ վատնած, հոգիով մարմինով սնանկացած, այսօր ձեր ստուերները ու պարտքերու շղթան կը քաշքշտէք Աղէքսանդրիոյ և Գահիրէի փողոցներուն մէջ։ Դուք այն մարդիկը չէ՞ք, որոնց հայ ըլլալը ապացուցանելու համար եկեղեցիի ծնընդեան տոմարներուն դիմել հարկաւոր է և կամ ցեղագրական կամ գանգաբանական հետազօտութեան մը։ Ըսէք, խնդրեմ, ի՞նչ հետք մնացած է ձեր հայութենէն.—ձեր լեզո՞ւն—մոռցած էք զայն—կամ արաբախօս էք կամ ֆրանսախօս։ Ձեր եկեղեցի՞ն—անտարբերներ էք կատարեալ։ Ձեր ընտանեկան սովորոյթները—կամ ֆէլլահի կեանք կանցունէք կամ լըվանթէնի։ Ձեր հայրենասիրութի՛ւնը—այդ բանին այնքան կը հետաքրքրուիք, որքան արևի մուտքին։ Ազգային կեանքի և գործերու մէջ ձեր ունեցած հմտու-

թեա՞ն—այդ մասին այնքան հմտութիւն ունիք որքան չինացի մը։ Ինչո՞ւ ուրեմն կը գլանաք հայ անհատին իրաւունքը տեղական հայ գործերու միջամտելու և ձեզի քիչ մը հայութեան շնորհք բերելու։

—

Մամուլը որ, ինչպէս ըսինք, պիտի կրնար քիչ շատ բարեփոխել արդի տխուր կացութիւնը, հարուածներու առաջինը կը ստանայ նոյն իսկ ազգային-պաշտօնական մարմիններէն։

Գաղթականութեան առաջին հոսանքներէն քիչ յետոյ, զմիւռնիացի գրագէտ երիտասարդ մը, պ. Ցարութիւն Ալփիար, սկսաւ հրատարակել «Փարոսը»։ Նիւթական ճոխ միջոցներէ զուրկ, ստիպվեցաւ քաղաքական ժողովին դիմել խնդրելու համար, որ իրեն վարձու տրվին ազգային սեպհականութիւն եղող տառեր և փոքրիկ տըպագրական մամուլ մը։ Քաղաքական ժողովը պայման դրաւ որ «Փարոս» ա զ գ ի ն դ է մ բան չը պիտի գրէ։ «Ազգին դէմ» ըսելով կը հասկնային իրենց, քաղաքական ժողովի անդամներուն դէմ, ծայրագոյն ապուշութեամբ մը ազգը իր հանրային պաշտօնեայներուն հետ շփոթելով... «Փարոս»-ի սրամիտ և երգիծաբան խմբագրապետը, ժպիտը շրթունքին, խոստացաւ ազգային կենսական շահերը պաշտպանել, ինչպէս որ իր պարտականութիւնն էր։ Մամուլը վարձու տրվեցաւ, բայց քիչ յետոյ քննադատութիւնները երեցան քաղաքական ժողովի, թաղխորհրդոյ և ուրիշ հանրային մարմիններու պաշտօնավարութեան դէմ։ Քաղաքական ժողովը կրակ կտրեցաւ, «Փարոս», հակառակ իր խոստման, ա զ գ ի ն դ է մ գրած էր, ուստի մամուլը ետ ուզուեցաւ։ «Փարոս» հարկադրուեցաւ իր հրատարակութիւնը դադրեցնել...։

Քննադատ

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

—

Թաւրիզ, սեպտեմբերի 2-ին

Անցեալներում Սալմաստի ճանապարհին բուն էին դրել մի քանի աւազակներ՝ թւով 17 հոգի, որոնք երթեւեկներին կողոպտելով խանգարում էին երկրի խաղաղութիւնը։ Ներկայ «հաքիմը» (նահանգապետ) լուրջ միջոցներ դիմելով, կարողացաւ ցրվել այդ խումբը և երկուսին կենդանի բռնել, որոնցից մէկը բանտում մեռաւ, իսկ երկրորդին հրապարակով գլխատեցին, գլուխը մինչև երեկոյ թողնելով՝ ժողովրդին երկիւղ ազդելու համար։ Որքան այսպիսի դէպքեր են տեղի ունեցել, որքան գլխատումներ, անդամահատութիւններ, գլուխը ուղի մէջ կոխելու դէպքեր և դրանց նման հազար և մի պատիժներ, որպէս զի աւազակութիւնը վերանայ։ Բայց սա հնարաւո՞ր է։—Ոչ։ Նախ՝ որ աւազակութիւնը մի տեսակ արհեստ, սովորութիւն, մարմին և հոգի է դարձել պարսիկների մէջ, հետևապէս շատ դժուար և նոյն իսկ անկարելի է բոլորովին վերացնել աւազակութիւնը։

Աւազակութեան երկրորդ պատճառը վրէժխնդրութիւնն է. մէկը միւսի դէմ վրէժ ունի, հաւաքում է իր շուրջը իր նման մի քանի քաղցած «քաջեր» և ընկնում է դաշտերն իր թշնամուն վնասելու, մի և նոյն ժամանակ «աշխատելու, որս անելու» համար։ Երրորդ և ամենագլխաւոր պատճառն է՝ տնտեսական անապահովութիւնը։ Ձերբակալւած աւազակները զինւորներ էին—տէրութեան պաշտպաններ... Բայց իրաւունք չունենք ծիծաղելու, զինւորը մեղաւոր չէ. չէ՞ որ քաղցած չէ կարող մնալ. ի՞նչ անէ, երբ ամսական ռոճիկը 2 ղրան 10 շահի է նըշանակված, բայց իրօք նա ստանում է 2 ղրան (40 կոպէկ)։ Այդ փողով հազիւ կարելի է մի լիտր (7 ֆունտ) հաց առնել։ Շատ լնայողութեամբ ծախսելու լինի, ենթադրենք դա 3 օր, մի շաբաթ բաւականանայ, յետո՞յ. ամբողջ երեք շաբաթ պիտի քամի կուլ տայ։ Այդ է պատճառը, որ Պարսկաստանում չը կայ մի զինւոր, որ մի կողմնակի արհեստ չիմանայ կամ մշակութեան և ուրիշ գործի չը գնայ։ Վերոյիշեալ աւազակները լինելով «քաջ զինւորներից», որոնք կանացի արհեստ չեն կարող կատարել, ընտրել են մի պատուաւոր արհեստ—աւազակութիւնը։ Քաղցածութիւնը ստիպում է նրանց դիմելու աւազակութեան։ Հետևապէս մենք տեսնում ենք, որ եթէ մի երկրում տնտեսական վիճակը չը բարւոքվի, այնտեղից աւազակութիւնը եթէ ոչ ամբողջովին, գէթ մեծ մասամբ չի վերանայ. իսկ Պարսկաստանը ոչ մի ժամանակ, կարծում եմ, չի բարւոքվի և աւազակութիւնը կը շարունակվի, որքան բռնութիւն էլ գործադրելու լինեն։

Հէնց նոյն իսկ այժմ Թաւրիզին մեծ վտանգ է սպառնում սովի կողմից։ Այս տարի հունձը միջակ եղաւ և ցորենը առաւելապէս մտաւ ամբարները։ Ճիշդ է, մի ամիս առաջ հացը փոքր ինչ շատացաւ, էժանացաւ, բայց այժմ էլի նոյն դրութիւնն է, ինչպէս անցեալ տարի. հացթուխների մօտ հաւաքված է մեծ բազմութիւն հաց խնդրողների, բայց հաց չը կայ, եղածն էլ սև, ցեխ։ Գիւղերից բերած թխած հացը օրէցօր թանգանում է։ Լուր է պտտում, թէ նահանգապետը խիստ միջոցների է դիմում ամբարատէրերից ցորեն առնելու համար։ Ասում էին, որ շուտով կառավարութիւնից ցորեն պիտի մատակարարեն հացթուխներին և հացն էժանացնեն. սակայն խօսքը մնաց խօսք. այժմ սպասում են մինչև ամսի 10—15-ը, որ իբր թէ նշանակված է հացթուխներին ցորենի մատակարարութիւնը։ Ամբոխը գրգռված է և շատ տրամադիր ցոյցեր սարքելու։ Եթէ կառավարութիւնը չը կարողանայ ձմեռվայ համար պաշար հաւաքել, Թաւրիզում սովը կատարեալ կը լինի։ Թէհրանում նոյնպէս հացը թանգ է, բայց մխիթարականն այն է, որ հաց գտնվում է, այդ էլ շնորհիւ նոր քաղաքապետի. կարծում ենք շուտով այնտեղ էլ Թաւրիզի նման կը լինի։

Ղազվինից հեռագրում են, որ պարսիկները յարձակվել են մի հայի տան վրա և մի քանի հայերի խիստ ծեծել են ու վիրաւորել. Ղազվինից այսպիսի բան անսպասելի էր, քանի որ հայերը այնտեղ շատ մեծ պատիւ ունեն և պարսիկները վախենում են նրանցից։

Շարժառիթն անպատճառ կամ կին կը լինի և կամ հաւատ հայհոյելը։ Մնացածը հասկանալի է...

Շրջակայ բոլոր քաղաքներից լուրեր են ստացվում, որ ցորենն ու հացն օրէցօր թանգանում են։

Ֆարրօ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

—Ֆրանսիական բիւդժէտի մէջ 1900 թւի համար յատուկ գումարներ են մտցրված հանրապետութեան նախագահի և մինիստրների ներկայացուցչութեան համար համաշխարհային ցուցահանդէսի ժամանակ, նոյնպէս և Պարիզի մանր պաշտօնեաների համար։ Հանրապետութեան նախագահի համար պահանջվում է 500 հազար ֆրանկ, իսկ տասնմէկ մինիստրների համար՝ մէկ միլիոն ֆրանկ։

—Բէլգրադից հեռագրում են «Köln. Zeitung» լրագրին, որ դիպլոմատիական շրջաններում կարծում են, թէ մի քանի պետութիւններ կը միջամտեն, եթէ արմատական կուսակցութեան պարագլուխները դատապարտվեն։

—Սերբիական արմատականներին քաղաքական բրօշիւրներ տարածելու համար մեղադրելու առիթով, «Neue Freie Presse» լրագրում լոյս է տեսել հետևեալ նամակը. «Խնդրում եմ զետեղել հետևեալ յայտարարութիւնը. ես եմ այն բրօշիւրների հեղինակը, որոնց մէջ սերբիական ժողովրդին խորհուրդ է տրվում հարկեր չը վճարել։ Սերբիական կառավարութիւնը գիտէ այդ, որովհետև նա պահանջել է, որ ինձ արտաքսեն. նա գիտէ և այն, որ ես ոչ մի յարաբերութիւն չունեմ սերբիական արմատականների հետ։ Նա մօտ ժամանակներս ինքը յայտնեց այդ։ Բայց չը նայած այդ հանգամանքին մեղադրում է այդ բանում Պաշիչին և ուրիշներին։ Հարկաւոր եղած դոկումենտները ես իր ժամանակին կը ներկայացնեմ զինւորական դատարանին, եթէ միայն վերջինս հետաքրքրվում է այդ բանով։ Ժ. Բալուջիչ, Մէյրին, Ժընևի մօտ»։

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Կ. Վ ա ն դ է ր բ ի լ դ։ Նորերս վախճանված արխի-միլիոնատէր Վանդէրբիլդ աշխարհիս ամենառաջին հարուստներից մէկն է։ Իր հօրից ժառանգելով 70 միլիոն դոլլար, Կօրնէլի Վանդէրբիլդ այժմ թողեց իր որդիներին 400 միլիոն րուբլի ժառանգութիւն։

Կօրնէլի Վանդէրբիլդի հայրը մեռաւ 1870 թւին։ Ջօրջ Լօի հետ ընկերակցութեամբ նա 1852 թւին հիմնեց շոգենաւային գիծ Նիւ-Եօրկի և Ասինէվալի մէջ Ատլանտեան ովկիանոսում և Պանամայի և Սան-Ֆրանցիսկօի մէջ Խաղաղ ովկիանոսում։ Շոգենաւային այդ երկու գծերը, որոնք միակն էին Հիւսիսային Ամէրիկայում, կէս միլիօն դօլլարից աւելի օգուտ էին տալիս տարեկան։ Ի միջի այլոց ծեր Վանդէրբիլդ կամաց-կամաց հողաբաժիններ էր առնում Նիւ-Եօրկում և շուտով քաղաքի համարեա ութերորդ մասի սեփականատէրը դարձաւ։ Թէ որքան մեծ է Վանդէրբիլդների անշարժ կալուածքների թիւը Նիւ-Եօրկում երևում է այն բանից, որ 1898 թւին Կօրնէլի Վանդէրբիլդ Նիւ-Եօրկի քաղաքային վարչութեանը քաղաքային հարկ վճարեց 1,800,000 րուբլի։ Հանգուցեալ Կօրնէլի Վանդէրբիլդ, որպէս առևտրական և ֆինանսական գործիչ, զարմանալի ընդունակութիւններ ունէր։ Ի միջի այլոց նա մի տեսակ հոտառութեամբ գուշակում էր ամենամեծ և խոշոր ձեռնարկութիւնների անհաջող լինելը։

„ՄՇԱԿԻ“ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

—

13 սեպտեմբերի

ԽԱՐԿՕՎ։ Ճաշից յետոյ այրվեց կայարանի մօտ գտնվող մաքսատան ամբարանոցը, որի մէջ դարսված էին արտասահմանից բերված ապրանքները։ Կրակից վնասվել են մօտիկ գըտնվող տասը ապրանքատար վագօններ, որոնց մի մասի մէջ ապրանք կար։ Ամբարը սաստիկ այրվել է։

ՊԱՐԻԶ։ Գերմանիայում, Աւստրիայում և Իտալիայում ճանապարհորդող օֆիցէրներին Գալլիֆէ մի շրջաբերականով արգելեց ներկայ լինել զօրախաղերին կամ զօրքերի պարապմունքներին, առանց իշխանութեան թոյլտւութեան։ Մի և նոյն ժամանակ երեք պետութիւնների ոչ մի օֆիցէր իրաւունք չի ունենայ ներկայ լինել ֆրանսիական զօրախաղերին, առանց թոյլտւութեան։

ՊԱՐԻԶ։ Մի ինչ որ մարդ ատրճանակ արձակեց ոստիկանութեան պրէֆէկտուրայի խուզարկութեան բաժնի կառավարիչ Պիւի Բարօի վրա։ Պիւի Բարօ մնաց անվնաս։ Սպանութեան փորձի մէջ մեղադրվողը հրաժարվեց բացատրել, թէ նրան ինչն է դրդել յանցանք գործելու։ Ըստ երևոյթին նա խելագար է։

Շէրէր-Կեստների թաղումը տեղի ունեցաւ ժամի 2-ին։ Շարրօն փողոցում մեծ բազմութիւն էր հաւաքվել։ Բազմաթիւ պսակների մէջ աչքի էր ընկնում վարդերից հիւսած մի պսակ, որի վրա գրված էր. «Շէրէր-Կեստներին, անսահման երախտագիտութեամբ, Ալֆրէդ Դրէյֆուս»։ Ներկայ գտնվողների թւում կային. Ցալիէր, Բերանժէ, Ռանկ, Բրիսսօն, Մաթվէյ Դրէյֆուս, Պրէսանսէ, Պիկար։ Ամբոխը պատկառանքով դիմաւորեց սգագնացքին, որը դիմեց դէպի արևելեան կայարանը, որտեղից մարմինը կը տեղափոխվի Թանն։

ԲԵԼԳՐԱԴ։ Կնեժեվիչ և Ռանկօ Տախիչ պետութեան դէմ դաւաճանութեան համար՝ դատապարտվեցին մահվան պատժի։ Նիկօլիչ, Կօվաչեվիչ, Դիմիչ, Ուրաղեվիչ, Կրէստվիչ, Ջուրիչ, Միլինկօվիչ, Ալավանչիչ, Ժիվկօվիչ, Նօվակօվիչ, Պաւլիչեվիչ, Պրօտիչ դատապարտված են քսան տարվայ շղթայակապ ծանր բանտարկութեան։ Ապա որպէս հանցակիցներ, որոնք իմացել են դաւաճանութեան մասին, բայց չեն մատնել դաւաճաններին, դատապարտված են՝ Պաշիչ, Անջելիչ, Իօվանօվիչ, Միլօրադօվիչ, Տօդօրօվիչ, երկու Ստեֆանօվիչները, Ռայկօվիչ—հինգ տարվայ բանտարկութեան։ Մեծութեան վիրաւորելու համար Տաուշանօվիչ դատապարտված է հնգամեայ բանտարկութեան։ Արդարացրված են՝ Ազա Ստանօեվիչ, Իօվանօվիչ, Ստօյկօվիչ, Մարինկօվիչ, Սավիչ։ Բոլոր մեղադրեալները միասին պէտք է վճարեն դատաստանական ծախսերը։ Կնեժեվիչի մահվան պատիժը կը կատարվի ցերեկվայ ժամի 4-ին։

ԲԵԼԳՐԱԴ։ Թագաւորը ներումն շնորհեց Պաշիչին։ Պաշիչ հեռագրով թագաւորին յայտնեց իր խորին շնորհակալութիւնը։

14 սեպտեմբերի

ՄՕՍԿՎԱ։ Այսօր, երեկոյեան, Տագանսկայա հրապարակի վրա գտնվող Լաժկինի խանութում հրդեհի ժամանակ պայթիւն ևս եղաւ։ Հրդեհի ժամանակ ծանր վէրքեր ստացան 14 հրդեհաշէջներ, երկու բրանդմէյստերներ, խանութի տէրը, նրա երեք որդին, խանութում ծառայողները և օտար անձինք, ընդամենը 16 հոգի։ Ամենքը հիւանդանոց են ուղարկված։

ՄԷԼԻՏՕՊՕԼ։ Անբերրիութիւնից վնասվածների օգտին որոշված է 109,000 րուբլի։

ՄԱԼՄԷ։ Այսօր, կէսօրին, Վիլհէլմ կայսրը Սկաբէրօնից ճանապարհ ընկաւ Մալմէ, ուր սիբալիր հրաժեշտ տալով շվէդական թագաժառանգ պրինցին, անցաւ «Հօհէնցօլէրն» նաւը։

ՊԱՐԻԶ։ «Շաբրօլ ամրոցը» պաշտպանելու համար պատրաստված նիւթը, այն է զէնքեր և պատերազմական պաշարները փոխադրեցին սենատ և դրեցին բարձրագոյն դատարանի դիւանատան կողքի սենեակում։ Այդ ամբողջ նիւթը պէտք է ծառայէ որպէս նիւթական ապացոյց։ Ցանձնաժողովը շարունակում է ուսումնասիրել dossier։

Վալլէս վերջին անգամ քննութեան ենթարկեց 27 անձանց, որոնք մեղադրվում են ս. Յօվսէփի եկեղեցին քարուքանդ անելու մէջ։ Դրանցից տասն և հինգ հոգի ազատ կարձակվեն ապացոյցների բացակայութեան պատճառով։

ՊԱՐԻԶ։ Այսօր տեղի ունեցաւ Շէրէր-Կէստների թաղումը։ Երկաթուղու կայարանում արտասանվեցին մի քանի ճառեր։ Երբ խօսել սկսեց Բրիսսօն, նրան ողջունեցին աղմկալի կեցցէներով։ Բրիսսօն ողջունեց Շէրէրի ազնիւ պատկե-

ըը—արդարադատութեան այդ գինւորին, որը իր ամբողջ կեանքը նուիրեց պլեբիսցիտային ըէժիմի դէմ կռւելուն, որը այնքան մշուառութիւններ պատճառեց Ֆրանսիային: Բանկ յայտնեց, որ շնորհիւ Շէրէրի ուղղվեց խոշոր սխալը և վերականգնվեց Ֆրանսիայի բարի անունը: Հանդէսի վերջը ներկայ եղողները ցոյցեր արին Բրիսսոնին, շրջապատելով նրա կառքը «կեցցէ հանրապետութիւնը» աղաղակներով: Բրիսսոն, խորին կերպով զգացված, ասեց. «Այո, իմ բարեկամներ, սիրենք հանրապետութիւնը, բայց և պաշտպանենք նրան»: Գնդապետ Պիկարին ևս ողջունում էին «կեցցէ հանրապետութիւնը» աղաղակներով:

Ժամանակաւոր խմբագիր՝ ԱՌԱՔԵԼ ԲԱԲԱԽԱՆԵԱՆ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԵԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)

Հիւանդներին ընդունում են ամեն օր, բացի կիրակի օրերից:

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ՝

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան, վեներական (սիֆիլիս) և միզասեռ. հ.

Կ. Մ. ՉԻԿՈՎԱՆԻ—9—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային հ.

Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆՑ—11—12 ժ. կանանց հիւանդ.

Ի. Ֆ. ԳՐՕՏԱՍԵՎԻՉ—12—1 ժ. ականջի, կոկորդի, քթի և կրծքի հ.

Ա. Գ. ԿԱՐԱԳԵՏԵԱՆՑ—1—$1^1/_2$ ժ. ներքին և երեխայոց հ.

Ա. Գ. ԳՈՒՐԿՕ—$1^1/_2$—2 ժ. ներքին և միասեռական հ.

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ՝

Ի. Ֆ. ԳՐՕՏԱՍԵՎԻՉ—$6^1/_2$—$7^1/_2$ ժ.

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—$7^1/_2$—8 ժ.

Տ. Ի. ԲՈՒԴԵՆԿՕ հիւանդանոցումը քիմիական և խոշորացուցական հետազօտութիւններ է անում մէզի, խխի, արեան, կաթի և այլն:

Վճար 50 կ. չքաւորները ձրի: Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին:

Օ. Տ. ԱՌՎԱՆԻՏԱԿԻ—պարապում է տանը ծաղկահատութեամբ, բժշկական մարմնամարզութեամբ և մարզելով. դիմել 11—1 ժ.:

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝

26—150 Բժշկապետ ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ

Կիրակի, ամսիս 19-ին, առաւօտեան ժամը 11-ին, տեղի է ունենալու

ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՅՈՒՀԵԱՑ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

Ընդհանուր ժողովը: Համաձայն նոր կանոնադրութեան՝ ժողովը պէտք է զբաղվի վարչութեան անդամների ընտրութեամբ: Գանօվսկայա, № 25: 1—3

Մամուլի տակից դուրս եկաւ

ԴԱՍԱՏԵՏՐ ԿՐՕՆԻ

Ա. ՏԱՐԻ

Ցարմարեցրած ներկայ պահանջներին:

3—4 Սահակ քահ. Սահակեանց

ԲԺԻՇԿ Գ. Ս. ԳԵՐՑՖԵԼԴ

Մադերեան փողոց, № 5.

որ մասնագէտ է կաշու, միզասեռական (էլեկտրականութեամբ), վեներական և սիֆիլիսի հիւանդութիւնների

ՎԵՐԱԴԱՌՆԱԼՈՎ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻՑ

Ընդունում է հիւանդներին ամեն օր

Առաւօտեան 9—12 ժ.

Երեկոյեան 5— 8 ժ.

35—60

ԲԺՇԿ. ՎԱՀԱՆ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Վերանորոգել է հիւանդների ընդունելութիւնը թկի, կոկորդի, քթի և ականջի հիւանդութիւնների համար իր նոր բնակարանում, Սօլօլակ, Սերգիեվսկի փող., տ. Ծովիանովի:

5—10

ՄԻ ՀԱՅ ՕՐԻՈՐԴ,

որ իր ուսումը աւարտել է Ամերիկայի կօլէջում և Գերմանիայի կայսերական երաժշտական ուսումնարանում՝ ցանկանում է դասեր տալ՝ դաշնամուրի, անգլիերէնի և հայերէնի:

Ցանկացողները թող բարեհաճեն դիմել Եփրեմ Ծատուրեանին. Վօզնեսենսկայա փողոց, տուն № 4. (հ) 3—3

ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆ ԵՒ ՊԱՆՍԻՕՆ

ՏԷՐ-ՑՈՎՍԷՓԵԱՆԻ

Երեխաների ընդունելութիւնը օգոստոսի 27-ից, պարապմունքները սեպտեմբերի 1-ից:

Ուսումնարանում կայ առանձին բաժին փոքրահասակ երեխաների համար (4—7 տարեկան):

Սօլօլակ, Բէբուտովսկայա (նախկին Սադօվայա) փողոց, տուն № 46: 8—10

Թիֆլիսի Հայոց Բարեգործական Ընկերութեան

Կանոնադրութեան 8-րդ և 9-րդ յօդուածների համաձայն, Կովկասի Հայոց Բարեգործական Ընկերութեան խորհուրդը յայտնում է ի գիտութիւն հասարակութեան և Ընկերութեան պ.պ. անդամների, որ կիրակի օր, սեպտեմբերի 19-ին, երեկոյեան ժամի 7-ին, Թիֆլիսի Դումայի դահլիճում նշանակված է ընդհանուր ժողով, որի պարապմունքը կը լինի. 1) Որոշել Թիֆլիսի Հայոց Բարեգործական Ընկերութեան գործադիր անդամների համար տարեկան անդամավճարի քանակութիւնը. 2) Հաստատել Ընկերութեան 1899 թ.ի պատուաւոր և գործադիր անդամներին նոյն կոչման մէջ. 3) Որոշել Թիֆլիսի Հայոց Բարեգործական Ընկերութեան Վարչութեան անդամների թիւը և 4) Ընտրութիւն Վարչութեան անդամների և Վերստուգող Յանձնաժողովի երեք անդամի: 1—3

ОТКРЫТА ПОДПИСКА

НА ИЗДАВАЕМЫЙ ВЪ БАКУ СЪ НОЯБРЯ 1899 ГОДА

Иллюстрированный фототипіями ежемѣсячный журналъ

„КАВКАЗЪ и СРЕДНЯЯ АЗІЯ"

въ фотографіяхъ и описаніяхъ.

ФОРМАТЪ in quarto.

Подписная цѣна съ пересылкою и доставкою

На годъ	12 руб.
„ $^1/_2$ года	7 „
„ 3 мѣсяца	4 „
„ 1 „	2 „

Учебныя заведенія пользуются 25% скидкой.

Допускается разсрочка платежа.

Плата за напечатаніе объявленій въ отдѣлѣ публикацій.

	Впереди текста	Позади текста
За цѣлую страницу	50 р.	30 р. — к.
„ $^1/_2$ страницы	30 „	20 „ — „
„ $^1/_4$ „	15 „	10 „ — „
„ $^1/_8$ „	8 „	5 „ — „
„ $^1/_{16}$ „	5 „	2 „ 50 „
„ $^1/_{32}$ „	3 „	1 „ 50 „

При многократныхъ публикаціяхъ дѣлается скидка.

Адресъ: Баку, въ контору редакціи „Кавказъ и Средняя Азія".

ОТЪ РЕДАКЦІИ:

Утвержденная г. Министромъ Внутреннихъ Дѣлъ обширная программа нашего журнала—позволяетъ редакціи заняться всестороннимъ изученіемъ Кавказа и Средней Азіи и быть иллюстраторами текущей въ нихъ жизни, призванной къ прогрессивному оживленію съ начала цивилизаторской миссіи нашего Правительства въ этой части свѣта.

Придавая особенное значеніе роду иллюстарцій—редакція избрала только фотографію, передающую абсолютную дѣйствительность—всегда желательную, а въ изученіи естествознанія, географіи, этнографіи и археологіи—положительно необходимую.

За художественную и техническую сторону фототипій—можетъ ручаться двадцатилѣтнее занятіе этимъ искуствомъ, какъ профессіей—редактора-издателя, положившаго много труда на составленіе научно-интересной коллекцій снимковъ Азіи, имѣющихъ, главнымъ образомъ, появляться на страницахъ журнала.

Текущія событія будутъ иллюстрироваться нашими сотрудниками-фотографами, находящимися во всѣхъ мѣстахъ Азіи. Каждый № будетъ содержать 5 листовъ печатнаго текста и отъ 8–10 отдѣльныхъ рисунковъ на бристолѣ, составящихъ къ концу года богатый альбомъ орагинальныхъ фототипій.

1—3 Редакторъ Издателъ А. М. МИШОНЪ

ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Հեղինակ «Ձեռնարկի առևտրական և գործարանական հաշուապահութեան

ՈՒՍՈՒՑԱՆՈՒՄ ԵՒ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄ Է

Երկու սեռի անձանց՝ 4 ամսվայ ընթացքում հաշուապահութիւն գործնականապէս, երաշխաւորելով, և եղած դէպքերում յանձն է առնում պաշտօնի առաջարկել:

ՊԱՐԱՊՄՈՒՆՔԻ ԱՌԱՐԿԱՆԵՐՆ ԵՆ

Ա) Կրկնակի խտալական հաշուապահութիւն ըստ ամենայն առևտրական ճիւղերի, համերձ նաւթային արդիւնաբերական և կերոսինի գործարանական հաշուետուութեան:

Բ) Առևտրական թուաբանութիւն:

Գ) Առևտրական նամակագրութիւն:

Դ) Գեղագրութիւն և ամենավատ ձեռքերի ուղղելը:

Պարապմունքները սկսվելու են 1899 թ.ի սեպտեմբերի 15-ից, ճաշից յետոյ, և պարբերաբար շարունակվելու են իւրաքանչիւր ՉՈՐՍ ամսից յետոյ. իսկ կիրակի օրերը լինելու են առանձին գործնական պարապմունքներ:

Ցանկացողները թող դիմեն գրաւոր կամ անձամբ 3 ժամից մինչև 6 ժամ երեկոյեան, ՍՕԼՕԼԱԿ, Սերգիեվսկայա փողոց, տուն Լիսիցեանի, № 20:

Վերոյիշեալ հաշուապահութեան ձեռնարկը ծախվում է ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ, հեղինակի մօտ, և Ռուսաստանի բոլոր յայտնի գրավաճառանոցներում: ԳԻՆՆ Է 3 ր. 50 կոպէկ: Օտարաքաղաքացիները գիրքը գնելու համար կարող են դիմել հեղինակին, առանց պօստի ծախս վճարելու: 1—20

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ

ԵՐԿՈՒ ՍԵՌԻ ԱՆՁԱՆՑ ՀԱՄԱՐ

ՏԱՍՆՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Առևտրական Կուրսերի նպատակն է՝ մասնագիտական առևտրական կրթութիւն տալ երկու սեռի անձանց և պատրաստել գործնական ճանապարհով հմուտ հաշուապահներ: Աւարտողները ստանում են ատեստատներ:

Աւանդվելի առարկաք սրանք են՝ 1) Առևտրական Տնտեսութիւն, 2) Առևտրական Թուաբանութիւն, 3) Հաշուապահութիւն (պարզ, կրկնակի և բանկային), 4) Թուաբանութիւն համրիչի վրա, 5) Առևտրական Թղթակցութիւն, 6) Առևտրական և մուրհակի կանոնադրութիւն և 7) Գեղագրութիւն, վատ ձեռքի ուղղելը:

Ուսումը սկսվելու է սեպտեմբերի 15-ից: Ընդունելութիւնը սեպտեմբերի 1-ից, ամենայն օր, առաւօտեան 10-ից մինչև 11-ը, և երեկոյեան 4-ից մինչև 8 ժամը, կուրսեր հիմնողի բնակարանում, Սօլօլակում, Ալէքսանդր Փրիդօնովի տանը № 9, Սերգիեվսկայա և Նագօրնայա փողոցների անկիւնում: Ծրագիրը և կանոնները կարելի է ստանալ ձրիապէս եղբ. Ծովիանովների բանկային գրասենեակում և կուրսեր հիմնողի բնակարանում: Օտարաքաղաքացիք դիմում են՝ Тифлисъ, С. П. Мануэльянцу. (հ. չ.) 23—25

ТРЕБУЙТЕ ВЕЗДѢ
ШОКОЛАДЪ СІУ
ФАБР. С. СІУ и Ко. МОСКВА.

24—52 М. 35,967 (չ)

ՄԵՔԵՆԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱՐԱՆ

Կ. ԽԱՏԻՍԵԱՆԻ, Հ. ԿԵԱՆՋՈՒՆՑԵԱՆԻ ԵՒ ԸՆԿ.

ԲԱԳՈՒ

ՆՐԱ ԲԱԺԱՆՄՈՒՆՔԸ ԲԻԲԻ-ՀԷՅԲԱԹՈՒՄ

Սկսել է իր գործունէութիւնը,

ԸՆԴՈՒՆՈՒՄ Է ՊԱՏՈՒԷՐՆԵՐ՝

ամեն սիստեմի մեքենաների և գործիքների, մասնաւորապէս հորեր փորելու և նաւթ քաշելու համար՝ շոգէկաթսաների, թորիչների, թուջէ զանազան ձուլուածքների՝ մինչև 1000 պուդ, զանազան պղնձէ ձուլուածքների և այլն և այլն: Գործարանի պահեստում կարելի է գտնել միշտ Բագուի համար հարկաւոր գործիքներ:

Գործարանի Բիբի-Հէյբաթի բաժանմունքը յանձն է առնում հորեր փորել կապալով Բիբի Հէյբաթում:

Պատուէրների համար դիմել՝ քաղաքի գրասենեակը (Старо-Полицейская, տուն Արաֆելովի, տէլէֆօն № 749), գործարան. տէլէֆօն № 54, կամ Բիբի-Հէյբաթի բաժանմունքը՝ տէլէֆօն № 451. (ե. հ. չ)

ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆ ԵՒ ՊԱՆՍԻՕՆ

Գ. Լ. ԿՈՒՋԱՆԵԱՆՑԻ

Բէբուտովսկայա փողոց (նախկին Սադօվայա), Սօլօլակ, տուն բժ. Քոչարեանցի № 50: Ընդունում է աշակերտներ պատրաստելու՝ գիմնազիաների, րէալական դպրոցի կադէտների կորպուսի համար և այլն: Աշակերտների ընդունելութիւնը կը սկսվի օգոստոսի 24-ից, իսկ պարապմունքները՝ սեպտեմբերի 1-ից: 10—10

М. 89509